

36

KAZI SONUÇLARI TOPLANTISI 3. CİLT

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

T.C.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

36.
KAZI SONUÇLARI
TOPLANTISI
3. CİLT

02-06 HAZİRAN 2014
GAZİANTEP

T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı Yayın No: 3446-3
Kùltür Varlıkları ve Mùzeler Genel Mùdùrlùđù Yayın No: 167-3

YAYINA HAZIRLAYANLAR
Dr. Haydar DÖNMEZ

Kapak ve Uygulama
Yusuf KOŞAR

ISSN: 1017-7655

Kapak Fotođrafı: *Erksin GÜLEÇ*
2013 Yılı Üçağızlı Mađara Kazısı

Not : Kazı raporları, dil ve yazım açısından Klâsik Filolog Dr. Haydar Dönmez tarafından denetlenmiştir. Yayımlanan yazıların içeriğinden yazarları sorumludur.

İsmail Ayyùl Ofset Matbaacılık
San. Tic. Ltd. Őti., ANKARA-2014
Tel: 0312 310 59 95

YAYIN KURALLARI

Genel Müdürlüğümüzce her yıl düzenlenen “Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu’nda sunulan raporlar, bu yıl da kitap olarak basılacaktır. Gönderdiğiniz rapor metinlerinin aşağıda belirtilen kurallara uygun olarak gönderilmesi, kitabın zamanında basımı ve kaliteli bir yayın hazırlanması açısından önem taşımaktadır. Bildirilerin yazımında kitaptaki sayfa düzeni esas alınarak;

- * Yazıların A4 kağıda, 13.5x19 cm.lik bir alan içinde 10 punto ile, satır aralığı 10 punto olacak şekilde, tirelemeye dikkat edilerek, Times New Roman fontu ile 10 sayfa yazılması,
- * Başlığın 14 puntoda bold ve satır aralığı 14 punto olacak şekilde yazılması,
- * Metinde ana başlıkların büyük harflerle ve italik, alt başlıkların ise küçük harflerle ve italik olarak yazılması,
- * Dipnotların metnin altında ve metin içinde numaraları belirtilerek, 8 puntoda satır aralığı 8 punto olacak şekilde yazılması,
- * Dipnot ve kaynakçada (bibliyografya) kitap ve dergi isimlerinin italik yazılması,
- * Çizim ve resim toplamının 15 adetten fazla olmaması, fotoğrafların CD’ye JPG veya TIFF olarak kaydedilip gönderilmesi, gönderilen resimlerin çözünürlüğünün en az 300 pixel/inch olması,
- * Çizimlere (Çizim:.....), resimlere (Resim:.....), haritalara (Harita:.....) olarak alt yazı yazılması ve kesinlikle levha sisteminin kullanılmaması,
- * Bildirilere, bütün yazarların mutlaka isim, unvan ve yazışma adresinin yazılması,
- * Metin çıktısı ile birlikte metnin mutlaka CD’ye yüklenerek gönderilmesi gerekmektedir, CD’deki metin ile metnin çıktısı uyumlu değildir. Aksi takdirde CD deki metin esas alınacaktır.

Yayınlanacak bildiri sayısının artması, kitapların zamanında basımını güçleştirdiğinden, bildirilerinizin sempozyum sırasında teslim edilmesi ya da en geç 1 Ağustos tarihine kadar, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Yayınlar Şubesi Müdürlüğü, 2. TBMM Ulus/ANKARA adresine gönderilmesi gerekmektedir.

Yayın kurallarına uymayan ve geç gönderilen bildiriler kesinlikle yayınlanmayacaktır.

PUBLICATION INSTRUCTIONS

The papers presented in the International Symposium of Excavations, Surveys and Archaeometry will be published as before.

In order to complete a high-quality print in time, we kindly request you to send the paper texts in the format specified below:

1. Texts should be written in 10 pages on A4 paper, with Times New Roman and 10 type size within a space of 13.5x19 cm. Line spacing should be 10 points.
2. Heading should be written in bold with 14 typesize and with 14 points of line space. Main headings should be written with capitals, sub-headings with lower letters. Both types of headings should be written in italics.
3. Footnotes should be placed at the bottom of the pages, with their numbers indicated in the text. Footnote texts should be written with 8 type size and line space of 8 points.
4. Book and periodical titles in the footnotes and bibliography should be written in italics.
5. Total number of drawings and photos should not exceed 15. Photos should be either in JPG or TIFF format with at least 300 dpi solution and sent in a separate file.
6. Captions should be added to drawings (Drawing:), photos (Photo:) and maps (Map:). Plate system should not be used.
7. Authors must indicate their names, titles and contact information in their papers.
8. Digital text of the paper should be added to the print-out and both texts should be identical. Otherwise the digital version will be considered default.

As sudden accumulation of papers makes it difficult to complete printing in time, papers should either be submitted during the symposium or sent to the adress Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Yayınlar Şubesi Müdürlüğü, 2. TBMM Ulus/Ankara/TÜRKİYE until the 1st of August.

The papers that fail to comply with those instructions or that are sent after the deadline will not be published on no account.

İÇİNDEKİLER

Hüseyin Murat ÖZGEN Adramytteion (Ören) 2013 Kazı ve Onarım Çalışmaları	1
Mustafa ŞAHİN Myndos Kazısı - 2013	19
Hüseyin YURTTAŞ, Haldun ÖZKAN, Zerrin KÖŞKLÜ Yusuf BİLEN, Muhammet Lütfü KINDİĞİLİ Kemah Kalesi Kazısı ve Yazma Eser Buluntuları	45
K. Levent ZOROĞLU, M. TEKOCAK, V. YILDIZ, M. ELİÜŞÜK Kelenderis 2013 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları.....	61
Tevfik Emre ŞERİFOĞLU, Gregory MCMAHON, Sharon R. STEADMAN Orta Anadolu Platosu'ndaki Çadır Höyük'te 2013 Sezonu.....	85
Enver SAĞIR, Gülçin İLGEZDİ BERTRAM, Aynur TALAAR, Sinan DURMUŞ, Jan-K. BERTRAM, Aslı ŞİRİN Çayyolu Höyük 2011-2013 Kazıları.....	99
Antonio LA MARCA Eski ve Yeni Görünümüyle Aiolis Kymesi Arkeolojik Siti	113
Gürcan POLAT, Yasemin POLAT, Kahraman YAĞIZ, Seçil ÜNEY, Rabia AKTAŞ, Deniz Ziya ARKAN, Aytekin ÜNEY, Aslı CUMALIOĞLU Evren AÇAR, Ertuğrul KIRAÇ Antandros 2013 Yılı Kazıları.....	135
Elif ÖZER Aizanoi Kazısı 2013 Yılı Çalışmaları	159
Wulf Raeck, Hakan I. Mert, Axel Filges Die Arbeiten in Priene im Jahre 2013.....	185
Sait BAŞARAN, Gülnur KURAP Ainos (Enez) 2013	207
Altan ÇİLİNGİROĞLU, Mehmet IŞIKLI 2013 Yılı Ayanis Kalesi Koruma Ve Onarım Çalışmaları.....	231
Sema DOĞAN, Ebru Fatma FINDIK, Vera BULGURLU Demre/Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Kazı, Koruma ve Onarım Çalışmaları.....	245

Işık ADAK ADIBELLİ 2013 Kırşehir Kale Höyük Kazısı	257
Hatice PAMİR Antakya Hipodrom ve Çevresi Kazıları 2013	271
Michael HOFF, Rhys TOWNSEND, Birol CAN, Ece ERDOĞMUŞ The Antiochia ad Cragum Archaeological Research Project: 2013 Season	295
Asnu-Bilban YALÇIN Anadolu Kavağı, Yoros Kalesi 2013 Yılı Kazı Çalışmaları	307
A. Nejat BİLGİN, Gökhan COŞKUN, Figen ÇEVİRİCİ COŞKUN Zeynep BİLGİN, Bahadır DİKMEN, Birol AKALIN, Semra ÇIRAKOĞLU Fatma Çağım ÖZCAN, Asuman KURU, Zerrin ERDİNÇ Seyitömer Höyüğü 2013 Yılı Kazısı	323
Adnan DİLER, Bekir ÖZER, Mazlum ÇUR, Asil YAMAN Pedasa 2013	339
Şevket DÖNMEZ, Aslıhan YURTSEVER BEYAZIT Oluz Höyük Kazısı Yedinci Dönem (2013) Çalışmaları: Değerlendirmeler ve Sonuçlar	361
E. Emine NAZA-DÖNMEZ Amasya-Harşena Kalesi ve Kızlar Sarayı Kazısı 2013 Dönemi Çalışmaları	383
Ali BORAN, Yalçın KARACA, Mehmet MUTLU, Zekai ERDAL, Halil SÖZLÜ Mersin-Silifke Kalesi Kazısı 2013 Yılı Kazı Çalışması	393
Cevat BAŞARAN, Vedat KELEŞ, Hasan Ertuğ ERGÜRER Hasan KASAPOĞLU, Ersin ÇELİKBAŞ, Alper YILMAZ Büşra Elif KASAPOĞLU, Kasım OYARÇIN Parion 2013 Yılı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları	413
Musa KADIOĞLU 2012-2013 Teos Kazı Çalışmaları (3. - 4. Sezon)	437
Hayat ERKANAL, Ayşegül AYKURT, Kadir BÜYÜKULUSOY İrfan TUĞCU, Rıza TUNCEL, Vasıf ŞAHOĞLU Liman Tepe 2013 Yılı Kara ve Sualtı Kazıları	473

Mustafa ÖZER Edirne Yeni Saray (Saray-ı Cedîd- i Âmire) Kazısı 2013 Yılı Çalışmaları.....	495
Erdal Eser, Muhammet GÖRÜR Divriği Kalesi: 2013.....	525
Nurcan YAZICA METİN, Ü. Melda ERMiŞ, Akın TUNCER Demirköy Fatih Dökümhanesi Kazısı 2013 Yılı Çalışmaları.....	541
Eugenia EQUINI SCHNEIDER Elaiussa Sebaste: 2013 Excavation and Conservation Works	561
Marcello SPANU The 2012 and 2013 Excavation and Research Campaigns at Iasos	575
Bilal SÖĞÜT Stratonikeia 2013 Yılı Çalışmaları.....	597
Sachihiro OMURA Kaman-Kalehöyük Kazıları 2013	623
Celal ŞİMŞEK 2013 Yılı Laodikeia Antik Kenti Kazı ve Restorasyon Çalışmaları.....	633
Vedat KELEŞ, B. Nuri KILAVUZ, Ersin ÇELİKBAŞ, Alper YILMAZ Hadrianoupolis 2013 Yılı Çalışmaları	661
Kimiyoshi MATSUMURA Büklükale Kazısı 2013.....	671
Şükrü ÖZÜDOĞRU 2013 Yılı Kibyra Çalışmaları	685
Elif TÜL TULUNAY Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2013 Yılı Kazısı.....	695

2013 YILI LAODIKEIA ANTİK KENTİ KAZI VE RESTORASYON ÇALIŞMALARI

Celal ŞİMŞEK*

2013 yılında Laodikeia antik kentinde; Asopos Tepesi, Prehistorik Batı Nekropolü, Stadyum Caddesi, C Yapısı, Caracalla Nymphaeumu, S. Severus Nymphaeumu, Kuzey (Kutsal) Agora, Laodikeia Kilisesi'nde yıl boyunca kazı, konservasyon ve restorasyon çalışmaları yapılmıştır¹.

1)- Asopos Tepesi 1 Kazıları (Resim: 2)

Kentin erken yerleşimi olan Asopos Tepesi 1'de sınırlı bir biçimde bilgi alınabilmiş olan Kalkolitik tabakanın daha geniş verilerin elde edilebilmesi için G3-4 açmasında çalışılmıştır. Yürütülen çalışmalarda G3-G4 açmasında bulunan 1. tabakaya ait tahribata uğramış durumdaki Geç Roma duvarı ve künkleri kaldırılmıştır. Bu çalışmalar sırasında yıkılmış duvar içerisinde dere

* Prof. Dr. Celal ŞİMŞEK, PAÜ, FEF, Arkeoloji Bölümü, Kınıklı Kampüsü, Denizli/TÜRKİYE. e-mail: csimsek@pau.edu.tr

1 Bakanlık Temsilciliğini; Hüda-verdi Benzer (İzmir Arkeoloji Müzesi), M. Sönmez Köse (Genel Müdürlük), Veysel Öztürk (Manisa Müzesi) ve Uğur Serden (Bergama Müzesi) yapmıştır. Kazı Heyeti: Prof.Dr. Francesco Guizzi, Yard.Doç. Dr. Erim Konakçı, Dr. Alister Filippini, Asistanlar: M. Ayşem Sezgin, Mehmet Okunak, Umay Oğuzhanoglu Akay, Barış Yener, Mustafa Bilgin, Bilge Yılmaz Kolancı, Yasemin İnceelgil, Saadet Mutlu Kaytan (Mimar), A. Bedrettin Boz (Mimar) Restoratörler: Öğrt.Gör. Çağrı Murat Tarhan, Öğrt. Gör. Erkan Baloglu, Uzm. Ali Yaşar, Eda Altuncu, Emre Şenyurt, Teknik Heyetler (Arkeologlar-Mimar): Gökhan Yılmaz, Ayşegül Arğ, Fatma Kiyak, Kürşat Polatçıl, Barış Taşdemir, Pınar Kızıltepe Bilgin, Burcu Erez, Sevcan Şimşek, Semih Akdemir, Alp Kavas, Dilek Çakar, Burcu Derin, Burce Akça, Elif Çetinkaya (Mimar) Öğrenciler: Pamukkale, Nevşehir, Trakya, Dokuz Eylül, Hacettepe, Adnan Menderes, Selçuk, Uludağ, Ege ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversiteleri'nin arkeoloji, restorasyon ve mimarlık bölümlerinden öğrenciler kazıda görev almıştır. Web: <http://laodikeia.pau.edu.tr/>
Finans Kaynakları: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Denizli Valiliği, Denizli Büyükşehir Belediyesi, Pamukkale Üniversitesi, TÜRSAB, Başarı Tekstil, PASVAK, Emek A.Ş., Tümaş, Başaranlar ve Tuna Mermer.

taşlarının yanı sıra ezgi taşlarının da zaman zaman duvar taşı olarak kullanıldığı belirlenmiştir. 1. tabakaya ait Roma Dönemi duvarının kaldırılmasının ardından bir bölümü bu duvar ile de tahribata uğramış durumdaki Orta Tunç Çağı tabakasına ulaşılmıştır. Açmada Orta Tunç Çağına ait zayıf duvarlarla birlikte kerpiç bir ocak ve tüme yakın kaplar ortaya çıkarılmıştır. Orta Tunç Çağı tabakasının kaldırılmasının ardından G3-G4 açması genelinde seviye inilerek Kalkolitik tabaka geniş bir alanda incelenmiştir. Kalkolitik tabakada olasılıkla burada yarı göçebe toplulukların kısa süreli iskân etmesinden dolayı geniş çaplı mimarî unsurlara ulaşılmamış olmakla birlikte, çok sayıda büyük bölümü kaba mal grubu içerisinde ele alınabilecek seramik parçaları bulunmuştur. Açma genelinde Kalkolitik Döneme ait tabakanın sonlanması ve ardından ana kayaya ulaşılması nedeniyle çalışmalar sonlandırılmıştır. G3-4 açmasında 2013 yılında yürütülen kazı çalışmaları sonucunda; Geç Roma Dönemi (Tabaka I), Hellenistik Dönem (Tabaka III), Orta Tunç Çağı (Tabaka VI a-b) ve Kalkolitik Dönem (Tabaka VII) tabakalarına ulaşılmıştır².

II)- Kandilkırı Yerleşmesi ve Prehistorik Batı Nekropolü Kazıları (Resim: 3)

Laodikeia Prehistorik Batı Nekropolü'nde 2012 yılında kazısı yapılan ve 4-5/A-B açmalarının bir kısmını içerisine alan 10x11 m. lik kazı alanında tespit edilen Erken Tunç Çağı 2'ye tarihlenen mezarların ve ETÇ 3'e tarihlenen mimarî kalıntılarının devamının araştırılması amacıyla güney yönde 4x15 m.lik açma yapılarak alan genişletilmiştir³. Yüzey toprağının kaldırılmasının

-
- 2 C. Şimşek, Laodikeia (Laodicea ad Lycum), Laodikeia Çalışmaları 2, 2013a, 328-333, Resim 182, 186, 197, 439-443; C. Şimşek, "2011 Yılı Laodikeia Kazı ve Restorasyon Çalışmaları", 34. KST 3, 2013b, 109-111, Resim 1, 10-11; C. Şimşek, Laodikeia (Laodikeia ad Lycum), İstanbul, 2007a, 33, 55, Res. 8; C. Şimşek, "2007 Yılı Laodikeia Antik Kenti Kazıları", 30. KST II, 2009, 409-411, Res. 1-3; C. Şimşek, "2008 Yılı Laodikeia Antik Kenti Kazıları", 31. KST 4, 2010, 101-105, Res. 1-3; C. Şimşek, "2009 Yılı Laodikeia Antik Kenti Kazıları", 32. KST 3, 2011, 447-450; C. Şimşek, "2010 Yılı Laodikeia Kazıları", 33. KST 4, 2012, 569-570, Res. 1-2; E. Konakçı, Büyük ve Küçük Menderes Havzalarındaki M.Ö. 2. Bin Yıl Kültürlerinin Yeni Veriler Işığında Değerlendirilmesi, EÜ., Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2012.
- 3 Şimşek 2009, 424-425, Resim 1, 13-14; Şimşek 2010, 120-124, Resim 1, 11-15; Şimşek 2012, 586-590, Resim 13-14; Şimşek 2013a, 400-407, Resim 529-536; C. Şimşek, "2012 Yılı Laodikeia Antik Kenti Kazı ve Restorasyon Çalışmaları", 35. KST 3, 2014, 91-94, Resim 14-15.

ardından hemen altta yer alan ve 2. tabaka olarak adlandırılan; ayrıca kendi içerisinde de geç (2A) ve erken (2B) aşamalarının olduğu çalışmalarla tespit edilen Erken Tunç Çağı 3'e ait geç evreye ulaşılmıştır. Söz konusu evre Erken Tunç Çağı 3 yerleşim alanı mimarî kalıntılarına ait tabaka olup bu "Kandilkırı Yerleşmesi" olarak adlandırılmıştır. 2A tabakası içerisinde yapılan çalışmalarda, açmanın doğusunda, 261.72 m. kotundan başlayarak, 4 mekânı tespit edilebilmiş olan bir yapıya ait temeller açığa çıkarılmıştır. Mekânları ayıran, yapının ortasında yer alan kuzeybatı-güneydoğu doğrultulu ana duvarın korunabilen kısmı 6.10 m. uzunluğunda ve 0.44 m. kalınlığındadır. Duvarın kuzey kısmının tahribat görmüş olduğu anlaşılmaktadır. Bu duvarın batısında yer alan iki mekân içerisinde kille sıvanmış tabana kadar çalışmalar sürdürülmüştür ve iki mekân arasında geçişi sağlayan 0.75 m. genişliğinde bir kapı tespit edilmiştir.

Dört mekânı ortaya çıkarılan yapının 2013 yılında doğu yarısı da kazılmış ve bu kesimde, 1.60x2.04 m. ölçülerinde bir alana yayılan, tabanı küçük boy çay taşları ve orta boy seramik parçalarıyla döşenmiş ve üzeri sıvanmış işlik benzeri bir alan tespit edilmiştir. Ana duvarın kuzeydoğudaki mekânda kuzey kesite bitişik hâlde oval formlu, tabanı kil sıvalı bir ocak açığa çıkarılmıştır. Bu yapı topluluğunun güneyinde, 260.29 m. kotundan başlayan, doğu-batı doğrultulu 5.27 m. uzunluğunda ve 0.55-0.65 m. genişliğinde, orta ve büyük boyutlarda çay taşlarından örülmüş bir duvar temeli daha açığa çıkarılmıştır. Tek sıra yüksekliğindeki bu temel üzerinde ve çevresinde kerpiç bir blok tespit edilmemiştir. 2. tabakanın genelinde de bugüne kadar kerpiç blok kullanımını düşündüren herhangi bir veri mevcut değildir. Bu bağlamda, temel üzerindeki düzensiz kerpiç öbekleri, duvarların *tauf* benzeri bir teknikle yükseltilmiş olabileceğini akla getirmektedir. Söz konusu duvarın güneyinde yer yer kille sıvanmış taban görülebilmektedir. Kuzeyinde ise, duvara yakın konumda ve taban üstünde ele geçirilen 9 adet tezgah ağırlığı ile birlikte çakmaktaşı dilgi ve kemik âlet buluntular mekânda dokuma yapıldığını akla getirmektedir.

Açmanın doğusunda, yukarıda sözü edilen mimarî kalıntıların ortasında

yer alan 3x5 m.lik bir alanda, 3. tabakaya ulaşmak amacı ile seviye indirme çalışmaları devam ettirilmiştir. 2A tabakasına ait mekânların taban altı seviyesine inilmesinden sonra, 2B evresine ulaşılmış ve bu evreye ait çok tahribat görmüş durumdaki tek bir duvar kalıntısından başka bir mimarî unsur tespit edilememiştir. 261.10 m. kotunda açığa çıkarılmış olan ve toplam 2.17 m. uzunluğundaki duvarın kalınlığı 0.26-0.40 m. arasında değişmektedir. 2. tabakaya tarihlendirilen seramik örnekleri arasında en önemli grubu, gri seramik geleneğinde üretilmiş olan konik gövdeli ve "S" profilli çanaklar, kırmızı astarlı ya da kırmızının tonlarında film astarlı (*wash*) çark yapımı tabaklar ve az sayıda, yivli, turuncumsu film astarlı (*wash*) depas parçaları ile üçayaklı ve boyunlu çömlekler oluşturmaktadır. 2. tabakaya ait yapıların, genelde taban altı dolgularında ele geçirilen bir seramik grubu da parlak kırmızı astarlı ve perdahlı, saklı astarlı ve bezemeli seramik örnekleridir. Yerleşmenin genel seramiğinden farklı özellikler gösteren ve az sayıda örnekle temsil edilen mal grubu içindeki tüm parçalar, çok iyi ve parlak perdahlı bir yüzeye sahiptir. Söz konusu gruba ait pek çok örnekte, kabın yüzeyinde astarsız ve perdahsız hâlde (*reserve*) bırakılmış alanlar oluşturulmuş ve bunların içleri ince kazıma bezeme ile doldurulmuştur.

2012 yılında, 3. tabakanın geç evresine ait 2 adet çöp çukuru belirlenebilmişti. 2013 çalışmalarında aynı tabakaya ait 260.80 m. kotunda doğu-batı doğrultulu sıralanmış 3 adet çöp çukuru daha tespit edilmiştir. Çukurlar, içleri doldurulduktan sonra, üzeri kalın bir kil tabakasıyla örtülüp sıkıştırılarak kapatılmıştır. 3A tabakasına ait 5 çöp çukuru da açıldıktan sonra tek seferde doldurulup örtülmüştür. Çöp çukurları çok yoğun karbonlaşmış kalıntı ve hayvan kemiğinin yanı sıra, iri parçalar hâlinde ve çok yoğun seramik örnekleri barındırmaktadırlar. Söz konusu çukurlar ve içerisinde buldukları tabakaya ait seramik örnekleri arasında koyu kırmızı ve turuncu film astarlı (*wash*) çark işi tabak parçalarının yanı sıra, kırmızı astarlı tankard parçaları da dikkat çekmektedir. Kazı alanının güneybatı kısmında sürdürülen çalışmalarda, yüzey toprağı altında, 2. tabakaya ait, epeyce tahribat görmüş durumda izlere ve bunun altında 4. tabakaya ait mezarlara rastlanmıştır. 2013 yılı çalışmalarında, bu tabaka içerisinde bir adet *pithos* mezar ve bir adet de

çömlek mezar olmak üzere iki mezar açığa çıkarılmıştır. *Pithos* (L.13.PBM.M1), ağız kısmı kuzeydoğuya bakacak şekilde yerleştirilmiş olup ağız yassı bir kapak taşı ile örtülmüştür. Boyun ise iki yandan orta ve iri boy taşlarla desteklenmiştir. Baskı sonucu gövdeden kırılarak içeri göçmüş hâlde açığa çıkarılan *pithos* mezar içerisinde oldukça karışmış ve dağılmış durumda tek birey tespit edilmiş, 1 adet sepet kulplu kompozit kap, 1 adet dört ayaklı testi, 1 adet ayaklı çanak ve 1 adet de bezemeli ağırşak ele geçirilmiştir. L.13.PBM.M1 *pithos* mezarının hemen güneyinde, 259.90 m. kotundan başlayan bir çömlek mezar (L.13.PBM.M2) açığa çıkarılmıştır. Mezar çömleği, toprağa boyunca yer alan dikey kulpu yukarıya bakacak biçimde yerleştirildikten sonra, iki yandan kerpiç bloklarla düzenli biçimde desteklenmiş, ağız kısmı iki sıra kerpiç blokla örtülmüş ve bir bebeğe ait iskelet sırt üstü durumda ve bacakları iki yana doğru dizlerden bükülerek yerleştirilmiştir.

III)- *Stadyum Caddesi Restorasyon Çalışmaları* (Resim: 1, 4, 6-7)

Kent içerisinde doğu-batı yönünde uzanan Suriye Caddesi'ni, Caracalla Nymphaeumu'nun batı kenarından, kuzey-güney yönlü olarak kesen ana cadde, güneydeki stadyuma doğru yöneldiği için Stadyum Caddesi olarak adlandırılmıştır⁴. Cadde topografyaya göre kuzeyden güneye doğru yükselmektedir. Caddenin her iki kenarındaki sivil (ev-dükkân) ve kamu (Merkezi Hamam, B Nymphaeumu, Latrina) yapılarının atık suları, cadde tabanı altında yer alan kanal sistemine bağlanmaktadır. Kazı buluntuları Stadyum Caddesi'nin M.S. 4. yy.ın ikinci yarısından, M.S. 7. yy. başlarına kadar kullanım gördüğünü ortaya koymuştur.

Çalışmalar, Stadyum Caddesi'nin, Suriye Caddesi'ne göre daha fazla tahrip olduğunu ortaya koymuştur. Caddenin portik sütunlarından ancak birkaçı günümüze kadar gelebilmiştir. Kalan birkaçı ise çok parçalıdır. Ayrıca az sayıda cadde tabanı ve portikleri üzerinde Dorik yapıya ait mermer mimarî bloklar açığa çıkarılmış olup bunların tasnif ve *anastylosis* esas alınarak ko-

4 Şimşek 2011, 458-456, Resim 1, 10-11; Şimşek 2013a, 125-130, Resim 150-156.

ruma-onarım, ayağa kaldırma çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Toplamda Stadyum Caddesi Doğu ve Batı portiklerinde demo çalışmaları sonrasında devşirme mermer kaideler üzerinde yedi adet sütun ayağa kaldırılmış olup cadde zeminine düşen kırık hâldeki mimarî blok parçaları kaldırılarak cadde bütünlüğü sağlanmıştır. Bunun yanında kırık hâlde bulunan sütunlar bulunduğu şekli ile koruma altına alınarak sütun gövde parçası ahşap traverslerle kafes sistemiyle çevrelenmiş ve içinde oluşan boşluk kumla doldurularak fiziksel tahribata maruz kalmaları engellenmiştir. Diğer taraftan Stadyum Caddesi'nin güney üzerinde yer alan kemerli geçişe ait bloklar sağlamlaştırılarak var olanları *anastylosis* esas ayağa kaldırılmıştır. B Nymphaeumu önünde ve cadde tabanından 0.50 m. üst kotta yer alan son dönem kullanımına ait platform üzerindeki kırık durumda olan parçalar birleştirilmiş, platformun çevresi ahşap traverslerle kafes yöntemiyle çevrelenerek koruma ve onarım çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Stadyum Caddesi Doğu Portik üzerinde Caracalla Nymphaeumu yanından itibaren dükkân girişlerine ait duvarlarda derz yenilemeleri ve yıkılan bloklarının *anastylosis* esas yerleştirme işlemleri yapılmıştır. Üç adet dükkânın tabanları temizlenerek ortaya çıkarılmış, iki adet tonozlu dükkân depolarında da gerekli olan derzleme ve sağlamlaştırma çalışmaları yapılmıştır.

IV)- C Yapısı (Apsisli Yapı) Kazı Çalışmaları (Resim: 1, 5)

Yapı, Stadyum Caddesi'nin batısında, Caracalla Nymphaeumu'nun güneybatısında, Efes Portikosu'nun ise kuzeyinde 290.70 m. kotunda, yaklaşık 50.00 m. çapında olan bir yükselti üzerindedir. Dikdörtgen formulu doğu-batı doğrultulu olan yapının kazı çalışmalarından önce yüzeyde dağınık durumdaki aedícula, lento, söve, İon başlık parçaları, geison gibi mermer mimarî bloklar ve belirlenebilen plan tipinden yola çıkılarak "Efes Portikosu'nun kuzeyindeki C Yapısı (Apsisli Yapı - Kilise)" olarak adlandırılmıştır⁵.

5 Şimşek 2007a, 279-280, Resim 98a; Şimşek 2013a, 384-386, Resim 498-505.

C Yapısı kesme traverten bloklardan inşa edilmiş, iç kısmı mermer kaplamalı olup girişin olduğu doğu cephesi daha hareketli ve mermerden yapılmıştır. Kentin hâkim noktasındaki bu yapının kullanım amacı ve planının belirlenmesi için çevresi ile içerisinde kuzey-güney yönünde 22.00 m., doğu-batı yönünde 28.00 m. ölçülerinde bir açma alanı oluşturularak kazılmıştır. Çalışmalar sonunda planı ortaya çıkartılan yapının traverten bloklardan oluşan ana duvarları bir-iki sıra hâlinde korunmuştur. Yapının genişliği 16.60 m., uzunluğu 18.90 m., duvar kalınlığı ise 0.70 m.dir. İç kısmında merkezi konuda batıya bakan ana apsisi ile kuzey ve güney duvarları içerisinde dörder adet olmak üzere toplam sekiz nişi bulunmaktadır. Bu nişlerin iki yandakileri kare kesitli, ortadakileri ise yarım daire formundadır. Niş genişlikleri 2.10 m., derinlik ise 1.80 m.dir. Batı kısmında uç kısımlarında mermer üç tamburdan oluşan paye ve dil süslemeli başlığın yer aldığı apsis yayı, 9.50 m. genişliğinde, 5.50 m. derinliğindedir. Üst örtüsü ise bina içine yıkıntı durumundaki kireç harçlı moloz traverten ve çay taşı örgülü olan tonozdur. Deprem etkisiyle doğuya doğru yıkılmış olan tonoz 15.10 m.lik bir alana yayılmıştır. Nişlerde yapılan çalışmalarda, 288.79 m. kotunda travertenden oluşan tabana ulaşılmıştır. Taban altında bir önceki evreye ait traverten bloklar açığa çıkarılmış olup yapının erken evresinde başka bir yapı üzerine inşa edildiği düşünülmektedir. Taban ise çay taşı blokaj olup üzeri mermer kaplamalıdır, ancak kaplamalar tamamen sökülmüştür.

Yapının doğu sınırını ise kapı sistemi ve duvar sırası oluşturmaktadır. Çalışmalar sonunda mekâna üç adet kemerli kapıdan girişin sağlandığı anlaşılmıştır. Söve tabanında yapılan çalışmalarda 1.90 m. genişliğinde eşik açığa çıkarılmıştır. Yapının giriş cephesi kapıların iki yanında nişli aedícula ile hareketlendirilmiş olup orijinalde nişler içine heykeller yerleştirilmiş olmalıdır. Doğu yöndeki giriş cephesinde devşirme olarak kullanılan mermer bloklar içinde Antoninler Dönemi bezeme stili gösteren kâset, ince ve barok işçiliklidir. Mekânın doğusunda giriş kapısı hizasında yapının son kullanım evresiyle ilişkili 289.13 m. kotunda 2.45 m. uzunluğunda künk sırası tespit edilmiştir. Ayrıca yapıda az miktarda Erken Bizans Dönemine tarihlendirilen günlük kullanıma ait seramik parçaları ile niş tabanında bulunan Arcadius

Dönemine (M.S. 395-408) tarihlendirilen bronz sikke, yapının M.S. 5. yy.daki son kullanım evresine işaret eder.

Yapının çevresinde yapılan kazı çalışmalarında ise güney duvarının dışına bitişik 2.15 m. uzunluğunda, 0.70 m. genişliğinde traverten, tuğla ve çay taşından oluşan duvar açığa çıkartılmıştır. Olasılıkla yapının güney duvarından Efes Portikosu'na kadar mekânların devam ettiği düşünülebilir. Ancak bu durum çalışmalar tamamlandıktan sonra netlik kazanacaktır.

Mevcut mimarî bezemeler göz önüne alındığında Severuslar Döneminde yapılmış olabileceği düşünülen yapının, batı yönündeki ana apsisi ve uzun duvarlarının iki yanındaki dörder niş, imparatorluk kültü için kullanıldığını ve daha sonra M.S. 4. yy.da kiliseye dönüştürüldüğünü ortaya koymaktadır. Olasılıkla M.S. 375 yılında alınan karar gereği yapıda kilise kullanımının devamı için yön problemi olması sebebiyle bu amaçlı kullanımından vazgeçilmiştir. M.S. 5. yy.da son kullanımı olan yapı, önceden boşaltıldığından, mermer kaplamaları tamamen sökülmüş ve tonozun depremde çökmesine rağmen çok az arkeolojik veri ele geçmiştir.

V)- *Caracalla Nymphaeumu'nun Anastylis Esas Restorasyonu* (Resim: 1,6-7)

Suriye Caddesi ile güneye devam eden Stadyum Caddesi'nin kesiştiği köşede yer alan iki cepheli anıtsal çeşme, M.S. 215'te İmparator Caracalla'nın kenti ziyareti anısına yapılarak ithaf edilmiştir. Mevcut yapıdaki kazı çalışmaları; 1961-1963 yıllarında Kanada Québec Laval Üniversitesi adına, Fransız arkeologlar tarafından yapılmıştır⁶. Dört onarım evresi geçiren yapı en son M.S. 5.yy.da onarım görmüştür⁷. Yapılan bu çalışma sonrası çeşmeye ait olan mermer geison, arşitrav, kaide, postament, parapet, sütun gibi mimarî bloklar, Suriye Caddesi'nin batı, Stadyum Caddesi'nin ise kuzey ucuna dağıtılmış şekilde bırakılmıştır.

2013 yılında Caracalla Nymphaeumu'nda *anastylis* esas alınarak ko-

6 Bkz. J.D. Gagniers (ed), *Laodicée du Lycos Le Nymphée*, Paris, 1969.

7 Şimşek 2007a, 158-163, Resim 58a-h; Şimşek 2013a, 163-167, Resim 205-213.

ruma, ayağa kaldırma ve blokların düzenlenmesi çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmayla ileride yapılması planlanan restorasyonların ön hazırlığı ile cadde bütünlüğünün sağlanması amaçlanmıştır. Çalışmada mevcut mimarî bloklar kendi içerisinde tipoloji ve kronolojiye göre ayrıştırılarak Stadyum Caddesi'nin batı yanında oluşturulan tasnif alanına taşınmıştır. İki ana cadde-nin köşesinde yapılan anıtsal çeşmenin Suriye Caddesi güney portiği üzerindeki çeşme nişinin içi temizlenerek, niş tabanındaki tahribat sağlamlaştırılmış, Stadyum Caddesi üzerinde yer alan nişe ait duvarlarda ise *anastylosis* esas restorasyon çalışmaları yapılmıştır. Cadde tabanına düşen bloklar nedeniyle döşeme taşlarında oluşan kırıklar birleştirilerek yerlerine yerleştirilmiştir.

VI)- *S. Severus Nymphaeumu Kazı ve Anastylosis Çalışmaları* (Resim: 1, 8)

Suriye Caddesi üzerinde yer alan anıtsal çeşme yapısının kuzeyinde 2011 yılında gerçekleştirilen kazı çalışmalarında çeşmeyle bağlantılı olan Yeşillerin Jokey Kulübü ortaya çıkartılmıştır⁸. 2013 yılında çeşmenin su sistemine ait verilere ulaşmak amacıyla ana duvarına ait olan ve depremle kuzey yönüne doğru yıkılan traverten bloklarda temizlik ve kazı çalışmaları yürütülmüştür. Yıkıntı hâldeki traverten bloklar belgelendikten sonra kaldırılarak yapının su sistemi ve koridoru ile ilgili verilere ulaşılmıştır. Seviye indirme çalışmalarında çeşme arkasının son kullanım evresinde çay taşı blokaj ile doldurulduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan çeşmenin kuzeyinde su hattı ve nem alma koridorunun varlığı net olarak belirlenmiştir. Bu bölümde yer alan geç dönem duvarında, yoğun kalkerli traverten blok ortaya çıkarılmış olup bu orijinal düzenlemede çeşmeye su sağlayan sisteme ait olmalıdır.

Ayrıca seviye indirme çalışmaları sonrasında traverten blokların kaldırılmasıyla in situ duvar sıraları ortaya çıkmış ve traverten duvar blokları üzerin-

8 C. Şimşek, "2003 Yılı Laodikeia Antik Kenti Kazıları", 26. *KST 1*, 2005, 308-311, Resim 9-13; Şimşek 2006, 420-422, Resim 1-5; Şimşek 2007a, 141-152, Resim 55a-o; C. Şimşek, "2005 Yılı Laodikeia Kazı Çalışmaları", 28. *KST 1*, 2007b, 461, Resim 4, 8; Şimşek 2013a, 147-159, Resim 180-198; Şimşek 2014, 83, Resim 1, 3

de üç adet künk geçişi hattı için kanal oyuğunun açılmış olduğu ve bunların uzun cephede yer alan üç çeşmeye su sağladıkları tespit edilmiştir. Bunlardan birisi ise havuzdan su tahliye eden sistemle ilgilidir.

Yapının temeli ve evreleri ile ilgili olarak alanda yapılan çalışmalarda söz konusu havuza su sağlayan künk sisteminin devamında güney-kuzey yönünde 2.37 m. kısmı korunmuş olan künk sırası görülmektedir. Söz konusu künk, 0.31 m. çapındadır ve çeşmeye su getiren künk sistemiyle alakalıdır. Ancak sonraki kullanım evresinde bu künk güney-kuzey yönünde devam eden künk sistemiyle birlikte kullanılmıştır. Geç dönem kullanımlarında bu alanda farklı düzenlemeler yapılmıştır. Bunlardan birisi künkten su tahliyesinin engellenmesi amacıyla kör tıpayla kapatılmış ve Jokey Kulübü'nün doğu dış duvarına bitişik yerleştirilen *pithostan* su sağlanmıştır. Çeşmenin ana havuzu içinde yapılan çalışmalarda güneydoğu köşesinde havuzun zemin tahliye gideri (0.65x0.45x0.22 m.) açığa çıkarılmıştır. Havuzun son kullanım evresinde çay taşı blokaj yükseltilerek, yer yer 0.10 m.ye kadar kalınlıkta olan kiremit katkı harç üzerine pişmiş toprak tuğla döşenerek düzenlendiği anlaşılmıştır.

S. Severus Nymphaeum'u'nda ön cephede havuza ait parapet bloklarının arkasında yer alan *opus caementicum* duvarın korunmasına yönelik olarak kırık durumda olan merdiven basamakları ve parapet bloklarına ait parçalar tespit edilerek *anastylosis* esaslı olarak birleştirilmiş, eksik olan basamak ve parapet bloklar pantograf yöntemiyle tamamlanarak yerlerine yerleştirilmiştir.

Diğer taraftan Tapınak Avlu duvarı ile anıtsal çeşme arasındaki sokağın alt kısmında kanalizasyon sisteminin varlığını gösteren kapak taşları bulunmuştur.

VII)- Kuzey (Kutsal) Agora Kazı ve Restorasyon Çalışmaları (Resim: 1, 9-14)

Kuzey (Kutsal) Agora olarak adlandırılan dikdörtgen planlı yapı kompleksi (265x128 m.), M.S. 4. yy.a kadar içinde tapınakların, altarların, anıt ve naiskosların olduğu bir *temenos* alanı iken, Hıristiyanlığın kabulüyle birlikte pagan inancına dayalı olarak alan içindeki yapılar sökülüp bir agoraya dönüş-

türülmüştür⁹. Kazı çalışmaları alan içinde; dört tarafta portikler, güneyde üç *propylon*, iki tapınak, altar ve havuzların yer aldığını ortaya koymuştur. 2012 yılında Doğu Portikte 18 adet sütun ayağa kaldırılmıştır. Agoranın Güney Portiği'nde Doğu Portik'ten farklı olarak İonik başlık taşıyan ortadan kırma çatıyı destekleyen çift sıra sütunun taşıyıcı olarak kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca Güney Portik sütunları Doğu Portik sütunlarından daha küçük olup bunlar orijinal portik mimarî elemanlarıdır. Korinth başlıklar taşıyan Doğu Portik sütunları ise daha kolosaldır ve bunlar M.S. 4. yy.da *temenos* alanı içindeki Athena Tapınağı'nın malzemelerinin sökülerek tekrar bu alanda kullanılması şeklinde düzenlenmiştir. Bu alan Laodikeia Kilisesi'ne yakın olması nedeniyle Hıristiyan mahallesinin agorasına dönüştürülmüştür. Bu alanda 2013 yılında da kazı ve restorasyon çalışmaları sürdürülmüştür.

1-Merkezî *Propylon* (Resim: 7, 9-10): Suriye Caddesi'nin kuzey kenarında, Kuzey (Kutsal) Agora'ya geçişi sağlayan Merkezî *Propylon* (I. *Propylon*), caddeden 6.60x14.53 m. ölçülerinde dikdörtgen planlı bir girintiyle ayırt edilmektedir. *Propylonun* iki yanında Suriye Caddesi Kuzey portikleri gerisinde dükkân sıraları yer alır. Girişin iki yanında dikdörtgen kesilmiş traverten bloklardan yapılmış duvar bulunur. Kazı çalışmalarında bulunan ahşap hatıllar, demir çiviler, kiremit ve omurgalar, mekânın üzerinin kırma beşik çatılı kapatıldığını göstermektedir. *Propylonun* iki yanında doğu-batı yönünde uzanan duvar blokları, deprem nedeniyle kuzeye doğru sıralı olarak yıkılmıştır. Duvar blokları kireç harçlı olarak inşa edilmiş ve kuzeye bakan portik iç kısmı sıvanarak üzerine freskler yapılmış, alt sıralarında ise mermer plâka kaplamalar kullanılmıştır.

Merkezî *Propylon*, Güney Portiği içine cadde kotundan dolayı merdivenle bağlanmıştır. Portik içindeki çalışmalar sonunda 283.15 m. kotunda sıkıştırılmış toprak tabana ulaşılmıştır. *Propylonun* iki yanında yer alan portik arka duvar blokları sıralı olarak alınmış, öncelikli olarak demo çalışmaları yapılmıştır. Demo çalışmaları sonrasında doğu duvarı, 8 sıra traverten blokla 4.95

9 Şimşek 2007a, 267-271, Resim 93a-f; Şimşek 2013a, 274-296, Resim 371-403; Şimşek 2013b, 111-113, Resim 1, 12; Şimşek 2014, 83-89, Resim 1, 4-9.

m., batı duvar ise 7 sıra traverten blok ile 4 m. yüksekliğe ulaştırılmıştır. Yıkıntı traverten bloklardan freskli olanlar (kırmızı, sarı, siyah, yeşil, mavi, pembe, beyaz renkler ile şerit, düz ve dalgalı çizgiler ile bitkisel bezeme) koruma altına alınarak alanda tasniflenmiştir. *Propylon*un doğu yanındaki duvara ait traverten blokların kaldırılmasının ardından basamakların doğu köşesinden başlayarak doğu duvarın kuzey cephesine kadar devam eden ve geç dönemde mekân bölmeleri şeklinde yapıldığı anlaşılan kuzey-güney doğrultulu traverten, çay taşı, tuğla ve devşirme mermer mimarî bloklarla (Dorik sütun gövde parçası ve başlığı) örülü 4.90 m. uzunluğunda, 0.93 m. genişliğinde ve 0.80 m. yüksekliğinde duvar açığa çıkarılmıştır.

2012 kazı sezonunda açığa çıkarılarak alanın kuzeyinde tasniflenen *propylon*un ön cephesine ait mimarî blok parçaları demo çalışmalarının yapılabilmesi için Güney Portiğin batısına tasniflenmiştir. *Propylon*un üst basamağından başlayıp alanın kuzeyine doğru devam eden iki sıra Erken Bizans Dönemine ait su künklerinde ise sağlamlaştırma yapılmış ve üst kısmının iki yanı traverslerle korumaya alınmıştır. Yapılan çalışmada, M.S. 494 depremi sonrası kullanılmayan *Propylon*un traverten duvar bloklarının yer yer oyularak künk borularının buradan ve bazı bölümlerde devşirme mermer blokların üzerinden geçirildiği anlaşılmıştır. Bu da Güney Portik'in bu dönemden itibaren işlevini yitirdiğini göstermektedir.

2- *Batı Propylon kazı çalışmaları (Resim: 7, 9, 11):* Batı *Propylon*, Caracalla Nymphaeumu'nun kuzeyinde ve Suriye ile Stadyum Caddeleri'nin kesiştiği noktanın kuzeyindeki Kutsal (Kutsal) Agora Batı Portiği'ne girişi sağlayan alanda yer alır. Kazı çalışmasının amacı; Batı Portik kuzey uçta kaldırılan sütunların Batı *Propylona* kadar uzanan güney uzantısının ortaya çıkartılması, kutsal agoranın Güney ve Batı Portiği'nin kesişme aksının belirlenmesi, tam plan bütünlüğünün sağlanması ve ortaya çıkarılan sütunların ayağa kaldırılmasıdır.

Batı *Propylon*'da gerçekleştirilen kazı çalışmalarında; 284.41 m. kotunda kuzey-güney yönünde uzanan ve Batı Portiği'ne ait çift sıralı 1.30 m. genişliğinde, 0.80x0.60 m. ölçülerinde traverten bloklarla örülü duvar açığa çıkarıl-

mıştır. Söz konusu duvarın açığa çıkartılan uzunluğu 12.75 m.dir. Bu duvarın 1.40 m. doğusunda, doğu-batı yönünde uzanan dikdörtgen traverten bloklardan inşa edilen 10.95 m. uzunluğunda ve 0.90 m. genişliğinde bir başka duvar sırası açığa çıkarılmıştır. Bu duvar sırası, alanın son kullanım evresinde *propylon*un düzenlenerek farklı işlev için düzenlendiğine işaret etmektedir. Bu düzenlemede özellikle Batı Portiği girişi kapattığından, burada tahribat yapılması önlemiştir. Açmanın doğusunda ortaya çıkartılan üçüncü duvar sırası ise kuzey-güney yönünde uzanmakta ve açmanın kuzeyindeki duvar ile kesişerek olasılıkla dükkân olabilecek bir mekânı sınırlandırmaktadır.

Alan içerisinde bol miktarda dağınık hâlde kırık durumda mimarî elemanlara ait mermer arşitrav, friz, geison, sima, tavan kâseti, İon başlığına ait volüt parçaları açığa çıkarılmıştır. Bu durum alanda yoğun bir tahribatın varlığını göstermesi açısından önemlidir. Alan kentin terk edilmesi olan M.S. 7. yy.in başına kadar tekrar tekrar kullanılmış ve bunun arkasından taş ocağına çevrilerek yoğun biçimde tahrip edilmiştir.

Batı *Propylon'*da yürütülen çalışmalarda ortaya çıkarılan mekân, yapının sonraki dönemde giriş işlevi dışında farklı bir amaçla da kullanıldığını göstermektedir. Suriye Caddesi ile bağlantılı olan ve doğuya doğru uzanan portik gerisinde dükkân sıraları yer almakta olup, olasılıkla *Propylon* geç kullanımında dükkân ve mekânlara dönüştürülerek tahrip edilmiştir. Alan genelinde gerçekleştirilen çalışmalarda ağırlıklı olarak M.S. 5. yy.a tarihlendirilen günlük kullanıma ait testi, çömlek, amphora, *pithos* gibi parçaların ele geçirilmesi son kullanım evresi hakkında fikir vermektedir. Alanda ele geçen en erken tarihli sikke, M.S. 3. yy.a, en geç tarihli ise I. Anastasius Dönemine (M.S. 419-518) tarihlendirilmiştir.

3- Güneybatı köşede yapılan kazı çalışmaları (Resim: 7, 9, 11): Kuzey (Kutsal) Agora temenos alanında (265x128 m.) batı ve güneye doğru yamaç oluşturan tepede dolgu toprak üzerinde seviyeli olarak kazı çalışması yapılmış, yoğun miktarda çay taşı, mermer, traverten, kerpiç kalıntıları ve belirli bir kronoloji vermeyen günlük kullanıma ait seramik parçaları ortaya çıkarılmıştır. Buluntular ağırlıklı olarak M.S. 5. yy.a tarihlendirilen seramikler olan amphora,

testi, çömlek, tabak ve *unguentarium*lardan oluşur. Ele geçirilen sikkelerin dönemleri farklılık gösterirken, I. Leo Dönemine (M.S. 457-474) tarihlendirilen altın sikke bulunmuştur.

Agora içerisinde en yüksek kota (289.49 m.) sahip bu tepe hakkında verilere ulaşabilmek amacıyla üç sondajda (A, B, C) kazı çalışmaları yapılmasına karar verilmiştir. Bu amaçla 5x5 m. ebadında açılan üç sondajda -7 metrede Batı Portik Sütunlu galerinin devamı ve agora mermer tabanına ulaşılmıştır. Kazı çalışmaları da bu tabakalanmaya göre yönlendirilmiştir.

Sondaj A çalışmaları 287.76 m. kotunda başlamış, 284.51 m. kotunda *in situ* iki adet kuzeydoğu yönüne doğru yıkılmış mermer sütun tamburu ve 283.92 m. kotunda bu sütun tamburlarına ait iki adet mermer Attik-İon tipi kaide açığa çıkarılmıştır. Sondaj A içerisinde bulunan sütun tamburlarının Doğu Portik sütunları ile aynı tipolojiye sahip olup aynı kotta ve Batı Portiği ile aynı aksta yer almaları alandaki sütunların Batı Portiği'nin güney ucu olduğunu göstermektedir. Blokların yıkılış yönlerinin benzer olması ise olasılıkla aynı deprem ile bağlantılı olduğunu düşündürmüştür. Sondaj B'de, 287.72 m. kotunda başlayan çalışmalarda açmanın kuzeydoğu köşesinde 282.69 m. kotunda, 1.96x1.50 m.lik alanda Güney Portiği doğusunda da olduğu gibi mermer kaplama taban ortaya çıkarılmıştır. Sondaj C'de ise 287.50 m. kotunda başlayan çalışmalarda, 282.93 m. kotunda sıkıştırılmış sert toprak zemine ulaşılmıştır. Her üç sondaj kesitinde depremlere bağlı olarak yıkılmış olan yapıların alan içinde yapılan moloz dolguları ve zaman içinde oluşan rüzgar-toza bağlı erozyon dolguları belirgin bir şekilde görülebilmektedir.

Sondajlar ve Batı Portiği güney ucunda yapılan kazı çalışmaları, alanın M.S. 494 yılı depreminde yıkıldığını, Batı *Propylonu* içinde yapılan düzenlemeler ile kullanımın M.S. 7. yy.ın başına kadar devam etmiş olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle depremle sütunlu portik galerilerinin ve portik arka duvarının yıkılması arkasından alan terk edilmiştir. Daha sonra bu bölümler moloz yapı yıkıntısı dolgusu alanı olarak kullanılarak sunî bir tepe oluşturulmuştur. Batı Portiği arka duvarı dikdörtgen kesilmiş traverten bloklardan yapılarak iç kısmına şeritler hâlinde sarı, siyah ve bordo renklerin yer aldığı

freskler yapılmıştır. Kıрма çatı örtüye sahip portikte depreme bağlı olarak kiremit ve omurgalar portik içi ve doğuya doğru avlu içine yıkılmış olarak ortaya çıkartılmıştır. Ayrıca kazı çalışmalarında portik dış duvarında Batı Tiyatrosu ile bağlantılı olan yol aksı olabilecek yıkılmış sütun tamburları ortaya çıkarılmıştır.

4- *Güney Portik batı aksı kazı çalışmaları* (Resim: 7, 9, 11): Kuzey (Kutsal) Agora'nın Suriye Caddesi sınırında, Merkezi, Doğu ve Batı *Propylon*lar dışında kalan kısımlarında portik duvarı dışında dükkân sıraları yer almaktadır. Kuzey portiği ile bağlantılı dükkânların da yer aldığı, kuzeyde dükkân sonlarında ise Güney Portiği arka duvarı yer alır.

Suriye Caddesi'nin Kuzey Portiği üzerinde agora güney portiği dışında ve batı aksında iki adet dükkâna ait duvar kalıntısı açığa çıkartılmıştır. 1 No.lu dükkân içten içe 4.20x3.40 m. ölçülerinde olup duvar genişliği 0.70 m., mekâna güneyden girişi sağlayan eşik genişliği 1.20 m, eşik uzunluğu 0.50 m.dir. Ayrıca söz konusu dükkânın kuzeyinde 0.90 m. genişliğinde olasılıkla depo amaçlı kullanılan arka bölüme geçişi sağlayan eşik açığa çıkarılmıştır. 2 No.lu dükkân ise içten içe 7.40x3.20 m. ölçülerindedir ve mekâna güneyden girişi sağlayan eşik genişliği 1.15 m., eşik uzunluğu 0.55 m.dir. 1 No.lu dükkân tabanında 284.08 m. kotunda *opus spicatum* döşeme yer alırken, 2 no.lu dükkân tabanında 283.96 m. kotunda *opus spicatum* döşemenin yanı sıra 0.14x0.18 m. ölçülerinde pişmiş toprak tuğla taban ve mermer plâka kaplamalar da yer almaktadır. Bu durum dükkân içerisinde farklı kullanım evrelerini ortaya koymaktadır. Dükkânlar içerisinde ele geçirilen sikkeler yoğun olarak M.S. 5. yy.a tarihlendirilirken, kazılarda bulunan günlük kullanıma ait amphora, testi, çömlek, lekane gibi seramik parçaları da bu kronolojiyi desteklemektedir.

5- *Batı Portiği kazı ve restorasyon çalışmaları* (Resim: 9, 12): Dikdörtgen formu Kuzey (Kutsal) Agora'da Doğu Portiği'nin ortaya çıkarılması, batıda da simetriğinin olacağı düşüncesi ile ve yer radarı taramaları da göz önüne alınarak, portiğin kuzey ucunda 37x30 m.lik alanda, kazı ve restorasyon çalışmaları yapılmıştır. Gerçekleştirilen kazı çalışmalarında 283.04 m. kotunda, 1.40

m. genişliğinde ve 27.00 m. uzunluğunda stylobat açığa çıkarılmıştır. Stylobat altında iki basamaklı krepidoma yer alır. Stylobatta yapılan çalışmalarda M.S. 4. yy. devşirme kullanımına ait *in situ* 5 adet kaide bulunmuştur. Kaidelerden 3'ü mermer Attik-İon tipindeyken, 2 adet ranke bezemeli friz bloklarının son kullanım evresinde kaide olarak bu alanda kullanıldığı tespit edilmiştir.

Stylobat önünde yapılan çalışmalarda devşirme olarak kullanılmış 1 adet üç tamburdan oluşan payeli yarım *onyx*-traverten sütun ve mermer Korinth başlığı, 1 adet yivsiz beş tamburdan oluşan sütun ve 3 adet yivli dörder tamburdan oluşan sütunlar, 1 adet çok parçalı İonik başlık ve 4 adet biri payeli yarım sütuna ait olmak üzere toplamda 4 adet Korinth başlık açığa çıkarılmıştır. Batı Portiği önü avlu içindeki seviye indirme çalışmalarında ise avlu tabanının sıkıştırılmış toprak üzeri mermer plâka ile kaplı olduğu anlaşılmıştır.

Kırık durumda olan sütun tamburlarında, anastylosis esas alınarak onarılmış öncelikli olarak demo çalışmaları gerçekleştirilmiştir ve arkasından bunların restorasyon ve konservasyon çalışmaları tamamlanmıştır. Portiğin bu bölümünde arka duvarlarına ait traverten bloklar doğuya doğru depremin etkisiyle 8 sıralı olarak yıkılmıştır. Blokların iç yüzlerinin freskli oluşları nedeniyle daha sonra ayağa kaldırılmalarına karar verilmiştir.

Açmanın batısında 283.95 m. kotunda portikten Batı Tiyatrosu yönüne geçişi sağlayan kapı ve buna ait yıkılmış şekilde Korinth başlık+arşitrav friz+geison sima grubunu oluşturan mermer mimarî bloklar açığa çıkartılmıştır. Geison bloklarının konsol olan kâsetçikleri içinde kabartma olarak yapılmış karşılıklı kavga eden horozlar, boğa, leylek, yaban domuzu, kurt ve balıktan oluşan betimlemeler yer almaktadır. Yapılan çalışmalarda taban üzerinde ele geçirilen testi, amphora, tabak, çömlek ve lekane gibi günlük kullanım ve depolama amaçlı kullanılan seramikler Erken Bizans Dönemi (M.S. 5. yy. erken ve geç evreleri) özellikleri göstermektedir.

6- Doğu Portiği restorasyon çalışmaları (Resim: 9, 13): 2012 yılında sütunlu galerisi ayağa kaldırılan portikte, 2013 yılında portiğin batı önündeki kanal ve kapaklarında, havuzun duvarlarında, Doğu Portiğe ait krepis, stylobat, sütun ve üst yapıya ait elemanlarda çalışmalara devam edilmiştir.

Havuz; Agoranın doğu aksında iç genişliği 5.20 m. olan havuzun çay taşı ve kireç harç örgülü duvarları, 0.90 m. kalınlığında olup mevcut duvarlar 0.30-0.50 m. yüksekliğinde kalabilmiştir. Duvarların üst sırasında orijinal malzeme esas alınarak sağlamlaştırma işlemlerine başlanmış olup çalışmalara devam edilmektedir.

Kanalizasyon Sistemi; Kuzey-güney yönündeki kanalizasyon sisteminde *in situ* durumda bulunan ancak depremler sırasında düşen bloklar nedeniyle tahribat görmüş traverten kapak taşlarında sağlamlaştırma çalışmaları ile kanal içinde kazı çalışmaları yapılmıştır. Kanal içinde yapılan çalışmalarda kanalı oluşturan yan duvarların, küçük ve orta boy traverten taşlar + çay taşı kireç harçlı örüldüğü anlaşılmıştır. Portiğin çatı, avlu ve havuz sularını direne eden kanal, 0.30 m. genişliğe, 0.80 m. derinliğe sahip olup kanal tabanı 0.30 x 0.15 m. ölçülerindeki tuğla döşelidir. 0.45 m. kalınlıktaki doğu ve batı yan duvarlarında üst seviyede oluşan boşluklar orijinal seviyeye ve malzemeye bağlı kalınarak kireç harçla düzenlenmiş ve güçlendirilmiştir. Orijinal ele geçirilen kapak taşları restore edilmiş, olmayan kısımlarda ise kanal sisteminin korunması ve tabanın doğal tahribat görmesini engellemek amaçlı olarak yeni traverten kapak taşları yapılmış, orijinal örnekler model alınarak belirli aralıklarla bloklar üzerinde rozet şeklinde logar delikleri açılmıştır.

Doğu Portiği sütunları ve üst taşıyıcılar; 2012 yılı çalışmalarında doğu portiğin güneyinde tespit edilen sütunlardan 5'i sabitlenmiş, 9'unun ise demo çalışmaları yapılarak toplamda 14 adet sütun üzerinde çalışılmıştır. Söz konusu 5 sütunun üzerine ise Korinth tipindeki sütun başlıkları ile yatay taşıyıcı elemanlar yerleştirilerek (4 adet arşitrav, 9 adet friz ve 7 adet geison-sima) restorasyon çalışmaları tamamlanmıştır. 2013 yılı sonunda toplamda 18 adet sütun, Korinth başlığı ile birlikte ayağa kaldırılmış ve 9 adet sütunun üzerine yerleştirilen yatay elemanlarla birlikte sabitlenmiştir.

7- *Altar ve geç mekânların kazı çalışmaları* (Resim: 7, 9, 14): 2012 yılında avlu içerisinde yapılan yer radarı taramaları, 40x25 m. ölçülerindeki alanda bir yapının varlığını göstermiştir. Söz konusu verilerden yola çıkılarak avlu içerisinde kazı çalışmalarına başlanmıştır. Kazı çalışmaları sonunda altarla ilgili

olarak tek sıra traverten bloklar ve orta bölümünde kireç harç ve çay taşı ile örülen 5.20x3.40 m. ölçülerindeki dikdörtgen yapının temeli açığa çıkarılmıştır. Temel seviyesinin üstünde ise güneydoğu köşede *in situ* yapının ana duvarları ile ilişkili olarak 1.25x2.44 m. uzunluğunda “L” şeklinde mermer iki blok, temelin kuzeyinde iki parça hâlinde mermer anta başlığına ait parçalar bulunmuştur. Söz konusu kırık hâlde bulunan taç ve anta başlığının stil özelliği M.S. 2.yy.a (Hadrianus Dönemi) ait olduğunu, başlığın üst kısmında yer alan ayak yerleştirme boşlukları ise bloğun üstünde bronz heykelin olduğunu göstermektedir. Altara ait temelde yapılan çalışmalarda 9 adet bronz sikke ele geçirilmiş olup sikkelerden en erken tarihli II. Constantius (M.S. 337-361), en geç tarihli ise II. Iustinus Dönemi (M.S. 565-578)’ne tarihlendirilmiştir.

Alan genelinin kullanım süreci ve işlevini belirlemek amacıyla çalışmalar doğuya doğru genişletilmiş ve seviye indirme çalışmalarında, altarnın kuzeydoğu köşesinde bir *pithos* açığa çıkarılmıştır. Altarnın güneydoğu köşesinde 3.10 m. uzunluğunda kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu bir künk sistemi ortaya çıkarılmıştır. Bu Hıristiyanlığın yayılmasına bağlı olarak Erken Bizans Dönemi düzenlemeleriyle ilişkilidir.

Altar’ın kuzeydoğusunda ise geç dönem düzenlemelerine ait duvarlar ve mermer tabana ulaşılmıştır. Söz konusu taban portiklere doğru eğimli olarak yapılmış olup agoranın orijinal tabanına aittir. Alanın batısında üzerinde kazıma haç işaretinin bulunduğu tuğla (0.48 x 0.20 m.) ile sınırlandırılmış bir mezar ortaya çıkarılmıştır. Bu, Doğu Portiği önünde avlu içerisinde tespit edilen mezarlar ile benzerlik göstermekte olup Erken Bizans Dönemine tarihlenmektedir. Genel olarak avlu içindeki çalışmalarda, Erken Bizans Dönemi kullanımlarına ait mekânların duvar kalıntıları ortaya çıkarılmıştır. Bu alanlarda yoğun olarak traverten, çay taşı ve tuğlalardan oluşan yıkıntılar tespit edilmiş ve günlük kullanıma ait Geç Roma-Erken Bizans Dönemlerine tarihlenen seramik parçaları ele geçirilmiştir. Çalışmalarda avlu içinde kuzeydoğu-güneybatı yönlü bir altarnın varlığı netlik kazanmıştır. Altar ve geç dönem mekânları, tarımsal faaliyetler sonunda tahrip edilmiştir.

IV)- *Laodikeia Kilisesi Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları* (Resim: 1, 15)

Büyük Constantinus (M.S. 306-337) zamanında yapılan Laodikeia Kilisesi'ndeki restorasyon ve konservasyon çalışmaları orta nef, ana apsis, yan apsiler, pastophorion ve vaftizhane zemininde yer alan *opus sectile* döşemelerde; kuzey ve güney neflerde yer alan mozaik zeminlerde ve vaftizhane koridorunun duvar derzleri ile kanalizasyon sisteminde yürütülmüştür¹⁰.

Mozaik tabanlar geneli itibariyle kilise yapısının tarihsel süreçte geçirmiş olduğu depremler sonucunda duvar ve çatı yıkıntısı altında ezildiğinden, oldukça hasar görmüştür. Bu tahribat daha çok çöküntüler, çatlaklar ve kopmalar şeklindedir. Ayrıca gerek söz konusu yıkımdan ve gerekse kilise ara evre tamirata ile terk edilme sırasındaki sökümlerden kaynaklı olarak yoğun kayıplar meydana gelmiştir. Bunların yanında toprak altında doğal süreç içerisindeki bitki oluşumları, yeraltı sularının neden olduğu nem hareketliliği ve bu durumla bağlantılı olarak ortaya çıkan asidik ve bazik ortam değişiklikleri, sıcaklık farklılıkları sonucunda meydana gelen ıslanma-kuruma döngüleri ve beraberinde hızlanan tuz hareketlilikleri de bozulmalara neden olmuştur. Söz konusu bozulmalar, özellikle tessera altı harçları ile tesseralardan tuğla ve kum taşı olanları yoğun olarak etkilemiştir. Yine bu sürecin bir yansıması olarak mozaikli alanın yüzeyi yer yer kalker oluşumlarıyla kaplanmıştır.

Mozaikli alanda gerçekleştirilen koruma ve onarım çalışmalarında; genel olarak "olanı olduğu gibi koruma ve özgün malzemeye onarma" anlayışı esas alınmış olup genel çalışma planı bu çerçevede oluşturulmuştur. Bu doğrultuda, mozaik üzerinde yıkıntı basıncıyla oluşan çökme ve yükselme deformasyonları özgün hâliyle belgelenerek koruma altına alınmış ve herhangi bir düzeltme yapılmamıştır. Mozaiklerde tessera altında kullanılan özgün harçlar incelenmiş ve bunlarla uyumlu onarım reçeteleri hazırlanmıştır. Hazırlanan harçlarda bağlayıcı olarak kireç; agrega olarak da tuğla tozu, puzzolan, mermer tozu ile dere ve yatak kumları kullanılmıştır. Tüm agregalar ve harç suyu çözülebilir tuzlardan arındırılmıştır.

10 C. Şimşek, "2010 Yılı Laodikeia Kazıları", 33. KST 4, 2012, 576-584, Resim 1, 9-11; Şimşek 2013a, 345-360, Resim 453-467; Şimşek 2013b, 113-114, Resim 1, 13-14; Şimşek 2014, 89-91, Resim 1, 10-13.

Koruma ve onarım çalışmalarında mozaikli bölümlerin açık kenar kısımları, granül metrisi iri ve ince tutulan iki tip kireç bağlayıcılı harç kullanılarak önce geçici ve çalışma sonunda da kalıcı olarak bordürlenmiştir. Tessera kayıplarının bulunduğu boşluklar tessera yüzey seviyesinin yaklaşık 1 cm. altında kalacak şekilde yine kireç bağlayıcılı kalın ve ince onarım harcıyla doldurulmuştur. Yıkıntı basıncı ve özgün harç bağ yapısında oluşan bozulmalar sonucu meydana gelen tessera altı boşluk ve çatlaklar; kireç bağlayıcılı enjeksiyon harçlarının yüzeyden açılan kanallar yoluyla enjekte edilmesiyle doldurulmuştur. Takibi mümkün olan kısmî tessera boşluklarında, kazı sırasında ele geçirilen orijinal tesseralar kullanılarak tamamlamalar yapılmıştır. Dağılgan durumda olan tesseraların ön konsolidasyonları yapılarak yerinde korunmuş ve yataklarından ayrılan tesseralar kireç bazlı *tesselatum* onarım harcıyla yerleri bulunarak sabitlenmiştir. Alanda yatakların korunduğu ancak tesseraların bulunmadığı bölümlerde minerolojik olarak aynı oldukları tespit edilmiş özgün özellikli yeni tesseralar hazırlanarak tamamlamalar yapılmıştır. Yüzeyde ve tessera altında oluşan kir ve tuz oluşumları ise distile su, kil ve kâğıt hamuru lapaları ve mekânîk yöntemler kullanılarak temizlenmiştir.

Opus sectile kaplı alanlarda orijinal taşlar kısmen mevcut olup yapısal bütünlük ancak döşeme harcı üzerinde belirgin olan harç üzeri negatiflerinden yola çıkılarak anlaşılabilir. Çalışmalarda öncelikle korunan parça ve izleri tamamlayabilecek orijinaler, kilisenin tasnif alanında aranmış ve bulunanlar yerlerine yerleştirilmiştir. Uygulamada döşeme parçalarından dağılgan ya da parçalı durumda olanların ön konsolidasyon ve yapıştırılmaları yapılmış; orijinal zeminden ayrı olanlar ile tasnif alanından getirilen parçalar, özgün harca bağlı kalınarak hazırlanan kireç bazlı onarım harcıyla yerlerine sabitlenmiştir. Gelen ziyaretçilerin konstrüksiyonu daha iyi algılayabilmeleri için kilisede naosun güney nefinde yer alan 2, 3, 4 ve 5. apsis içleri ile *prothesis* bölümlerinde eksik kalan yerlerde tamamlamalar yapılmıştır. Uygulamada, tabandaki izlerden ölçüler alınıp yeni mermerden kesilerek hazırlanan eksik parçalar, kireç bazlı onarım harcıyla yerlerine sabitlenmiştir. Yeni kesilen mermerler orijinal döşeme taşlarının yaklaşık 1 cm. aşağısında bırakılarak,

orijinal taban döşemelerinin ön plana çıkmaları sağlanmıştır. Aynı alanlarda yer alan duvar plâkalarında da yine ilk önce izlerden yola çıkılarak parçalarının aranması işlemi yapılmıştır. Bulunan parçalar yapıştırıldıktan sonra eksik olan kısımlar tek renk mermerden kırığı kırığına hazırlanarak tamamlanmıştır. Duvar plâkaları yatak izleri bozulmadan taban kısmında kireç bazlı harç ile yerleştirildikten sonra orijinal yerlerine paslanmaz metal kenetler ile sabitlenmiştir. Yukarıda belirttiğimiz alanlar dışında yer alan *opus sectile* ve duvar plâka onarımlarında ise temizlik, konsolidasyon ve konservasyon uygulamaları dışında hiçbir müdahâle yapılmamış ve yeni eklentilerden kaçınılmıştır.

Laodikeia Kilisesi'nin son kullanım evresinde naosun kuzey nef 7. apsis ön bölümünde önceki evrelerde mozaik kaplı olduğu anlaşılan zeminde tuğla döşenerek tadilat yapılmıştır. Özgün tadilâta harç olarak kil ve toprak çamuru kullanılmıştır. Alanda koruma ve onarım çalışmaları kapsamında, öncelikle orijinal zeminden ayırık olan parçalar yerlerine sabitlenmiş ve sonrasında tuğla döşemenin orta bölümlerindeki eksik kısımlar, tasnif alanından getirilen parça tuğlalarla düşük seviyede tamamlanmıştır. Uygulamada harç olarak orijinalde olduğu gibi kil ve toprak çamuru kullanılmıştır.

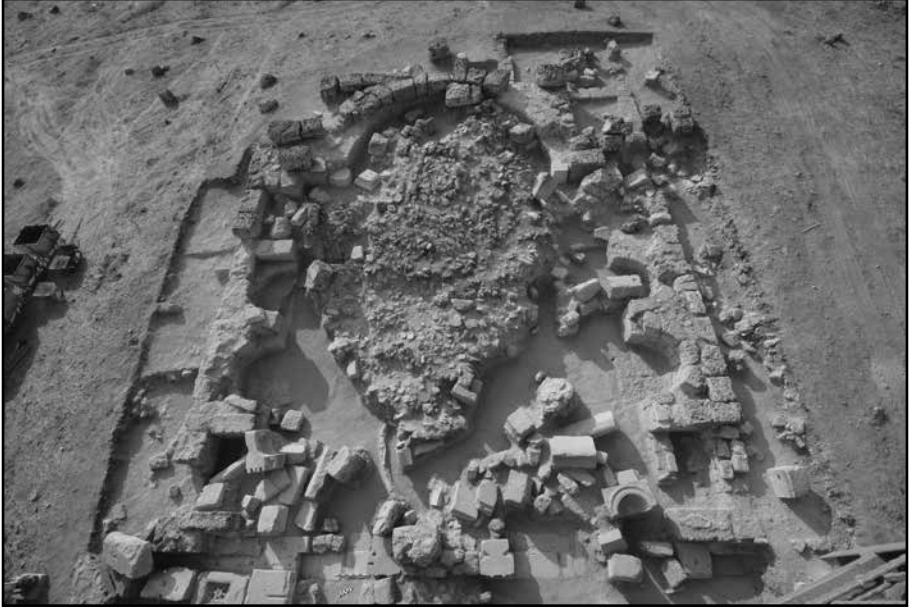
Kilisenin kuzeyinde bulunan vaftizhane koridorundaki duvarların günümüze ulaşabilen bölümlerinde yoğun derz kayıpları mevcuttur. Duvarları oluşturan traverten blokların arasında orijinal derz harcına nadiren rastlanmaktadır. Kayıpların meydana geldiği kısımların toprak, moloz artıkları ve bitki oluşumlarıyla dolmuş olduğu gözlenmiştir. Koruma onarım çalışmaları kapsamında, öncelikle derz araları söz konusu dolgulardan arındırılmış; devamında, özgün harç analizlerinden yola çıkılarak hazırlanan kireç bağlayıcı onarım harcı ile derz boşluklarının restorasyonu tamamlanmıştır. Ayrıca zeminde yer alan ve kısmen korunarak günümüze ulaşan kanalizasyon sistemleri, gerekli belgeleme ve temizlik çalışmaları tamamlandıktan sonra, kısmi restorasyon ve konsolidasyon müdahâleleri gerçekleştirilerek koruma altına alınmıştır. Vaftizhane koridorunun doğu odasına ait mermer zemin kaplamaları ise pantograf tekniği ile hazırlanan traverten eklerle düşük seviyede tamamlanmıştır.

Resim 3: Kandilkırı Yerleşme ve Prehistorik Batı Nekropolü alanı açmaları.

Resim 4: Stadyum Caddesi.

Resim 5: C Yapısı (Apsisli Yapı).

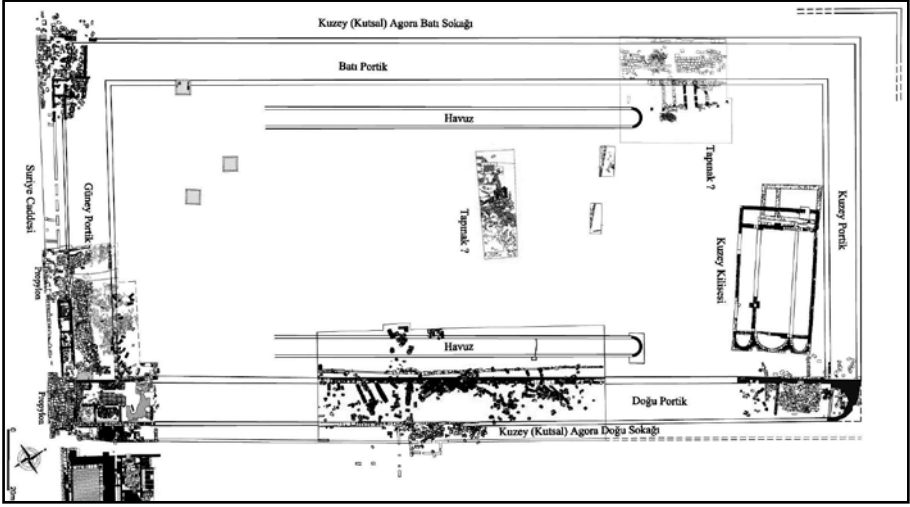
Resim 6: Suriye ve Stadyum caddelerinin kesişme noktasında köşede yer alan Caracalla Nymphaeumu.

Resim 7: Caracalla Nymphaeumu, Stadyum Caddesi ve dükkan sıraları, Suriye Caddesi, Kuzey (Kutsal) Agora, Batı ve Merkezi Propylon.

Resim 8: İmparator S. Severus Nymphaeumu.

Resim 9: Kuzey (Kutsal) Agora ile kazı alanları planı.

Resim 10: Kuzey (Kutsal) Agora, Güney Portik ve Merkezi Propylon.

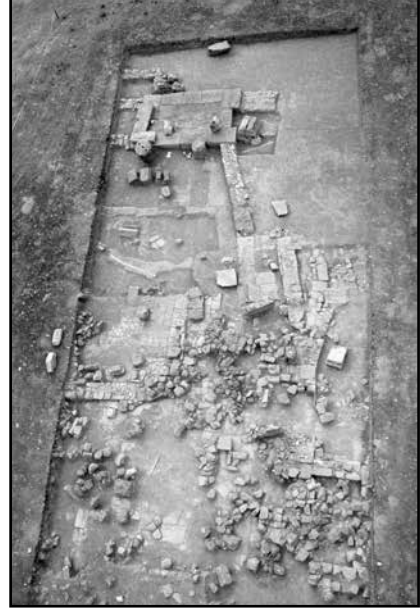
Resim 11:Kuzey (Kutsal) Agora, Batı Propylon ile Suriye Caddesi, Kuzey Portiği dükkan sıraları.

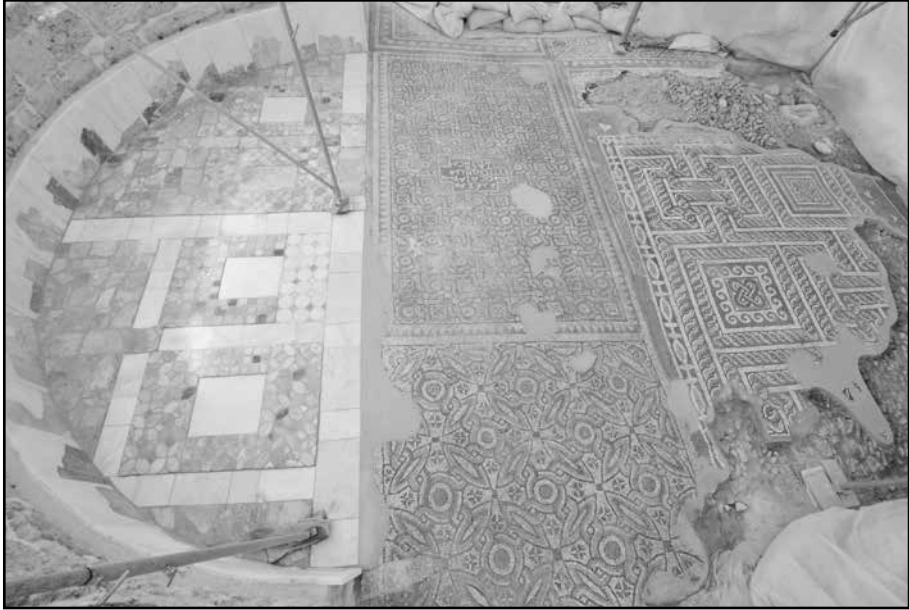
Resim 12: Kuzey (Kutsal) Agora, Batı Portik üzerinde yapılan 5x5 m.lık sondaj.

Resim 13:Kuzey (Kutsal) Agora, Doğu Portik sütunlu galerisi, kanalizasyon sistemi ve dikdörtgen havuz.

Resim 14:Kuzey (Kutsal) Agora içinde yer alan altar ve geç dönem yerleşmeleri.

Resim 15: Laodikeia Kilisesi, güney nef mozaikleri ve apsis içi opus sectile döşeme restorasyonu.